

MEDYA VE TOPLUM: ANTİSOSYAL DAVRANIŞLAR VE MEDYA İLİŞKİSİ

B. Işık ÖZKAYA*

The Media And Society: The Relationship Between Media And Antisocial Behaviors

There is no doubt that violence and sex depicted in the media do have some sort of influence on consumers. The difficult question is whether this influence is negative enough to affect consumers in such away that their behavior becomes deviant.

This article describes some of the effects violence and sex may have on media consumers-and especially children-, as well as the media's role in influencing antisocial behavior with regard to news, entertainment and advertising.

Key Words: Media, Society, Violence, Sex, Influence, Behavior

.....

Giriş

Medyada haber, eğlence ve reklam programlarında yer alan şiddet ve cinsellik içeren görüntülerin tüketiciler üzerinde

* Yard. Doç. Dr. , Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi

oluşturacağı olumsuz etkiler ile toplumsal düzen karşıtı davranışlara yardımcı olup olmadığı konusunda yapılan araştırmalarda ulaşılan sonuçlar, bu alanda yeni önlemlerin tartışılmasını gündeme getirmiştir. Özellikle gençler ve çocuklar üzerinde yoğun şiddet ve cinsellik içeren programların olumsuz etkileri ile antisosyal davranışların ortaya çıkmasında etkin oldukları bulguları, ülkeleri, medyada yeni kurumsallaşma modelleri arayışına yöneltmiştir.

Bireyin, doğru bilgilendirilmesi ve özgürce kendini yaratmasına katkıda bulunacak, siyasi otorite ve ekonomik baskılardan uzak, ancak topluma ve değerlerine karşı duyarlı, temel insan haklarına ve tüketici beklentilerine saygılı bir yayıncılık anlayışının, çağdaş demokratik ülkelerde, yeni kurumsallaşma modellerinin merkezinde yer alması gerektiği kabul edilmektedir.

Medyanın, insan davranışları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini sorgulayan araştırmalar, özellikle gençlerin ve çocukların ilgi gösterdiği programlar açısından, yayıncıların beklenmeyen etkileri de göz önünde bulundurarak yayın akışlarını ve program içeriklerini sorumluluk bilinci ile düzenlemeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu çalışmada medya ve toplum ilişkisi, haber, eğlence ve reklam programlarında yer verilen şiddet ve cinsellik görüntülerinin tüketiciler üzerindeki olumsuz etkileri antisosyal davranışların artmasına yardımcı olup olmadığı, yönünden incelenecektir. Bu konuda yapılan araştırmalara, sonuçlara, görüşlere yer verilerek medya uygulayıcılarının topluma karşı sorumlu oldukları etik

konular, haber, eğlence ve reklam programlarının içeriği yönünden irdelenecektir.

Medyanın İnsan Davranışlar Üzerindeki Etkisi

Genel olarak, cinsellik ve şiddet içeren yayınların tüketiciler üzerinde bazı kesin etkilere sahip olduğu kabul edilir. Ancak, bu etkilerin tüketicilerin, özellikle çocukların davranışlarını olumsuz yönde etkileyerek, antisosyal davranışların oluşmasında ne derece etkin olduğu konusu ve yoğun cinsellik, pornografi ve şiddet içerikli yayınlar karşısında alınacak önlemler, değişik platformlarda tartışılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, şiddet ve cinsellik içeren yayınların her geçen yıl artması karşısında değişik toplum kesimleri, vakıflar, dernekler gibi sivil toplum örgütleri kurarak yayınları izleyerek, bilimsel araştırmaları finanse ederek ve baskı grupları oluşturarak parlamentoda etkili olmaya çalışmaktadır. "Children Now", "Kaiser Family Foundation" gibi sivil toplum örgütleri, bu alanda yapılan çalışmalarını internet kanalıyla veya verdikleri ilanlarla kamuya duyurmakta ve medyanın cinsellik ve sorumluluk konusunda gençler üzerinde okul, aile ve arkadaşlardan daha önemli bir etki kaynağı olduğuna, seks hakkında dengesiz bir bakış açısı yaratarak gençler ve toplum için büyük problemlere yol açtığına dikkat çekmektedir. ¹

İngiltere'de, televizyon ve radyo ile diğer kitle iletişim araçlarını kapsayan araştırmalar, çocukları ve gençleri müstehcen

¹ "Sex, Kids and Family Hour- A three Part Study of Sexual Content on Television", <http://www.dnai.com/-children/media/FAMHOUR.htm>

yayınların olumsuz etkilerinden korumak amacıyla yapılmaktadır. İngiliz hükümeti tarafından 1947'de yaptırılan bir araştırmada çocuk mahkemesine çıkan onaltı yaşından küçük 38. 000 çocuğun 112'sinin filmlerin etkisinde kalarak suç işlediği saptanmıştır (Aziz, 1974:308-310).

Türkiye'de, cinsellik, pornografi ve şiddet içeren yayınların yarattığı sorunlar, 1990'lı yılların başından itibaren yoğun olarak yaşanmaya başlanmıştır. Medyada özdenetim kültürünün henüz kurumsallaşmamış olması nedeniyle, sorunları yasal yaptırımlarla çözmek yolu tercih edilmektedir. Medyanın tüketici davranışları üzerindeki etkisi, bu alandaki tek resmi otorite olan Radyo Televizyon Üst Kurulu tarafından yaptırılan araştırmalara veya bilimsel araştırmalara konu olmakta, batıda örneklerini gördüklerimize eş değer sivil toplum örgütlenmesi ülkemizde görülmemektedir. Ancak, seks ve şiddet içeren yayınların, özellikle gençler ve çocuklar üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğu ve oluşan zararın, zaman içerisinde çekingenlik, içine kapanma, güvensizlik, saldırganlık gibi ruhsal ve zihinsel sorunlara yol açtığı konusunda, toplumda bir uzlaşma vardır. Ayrıca, haber ve eğlence programları ile reklam kuşaklarında sergilenen seks ve şiddetin, şiddete yönelme yanında ırkçı davranışlara veya farklı cinsel yaklaşımlara yol açtığı, film ve dizilerin çocukları cinayete teşvik ettiği; bir avukatın "Müvekkilim medya kurbanıdır" savunmasına konu olabilmektedir (Turam, 19 :148).

Medyanın insan davranışları üzerindeki olumsuz etkisinin neden olduğu davranış bozuklukları ile ilgili olarak Amerikalı medya etikçisi Louis Day, tarafından verilen birkaç örnek dikkat çekicidir:

*NBC'de Eylül 1974'de "Born Innocent" isimli film, televizyonda yayımlandıktan sonra, California'da dört genç tarafından dokuz yaşında bir kız çocuğuna saldırılmıştır. Saldırganlar suçu işlemeyen önce bu filmi televizyondan izlediklerini ve tecavüz sahnesini tartıştıklarını mahkemede kabul etmişlerdir (Day, 1991: 203).

*1980'nin başlarında yirmisekiz yaşındaki David Radmis, televizyonda gösterilen "Deer Hunter" filminden etkilenerek, Rus ruleti oynanan sahneyi taklit etmiş, kendini silahla vurmuştur. Bu filmdeki sahneden etkilenen en az yirmidokuz kişi kendini aynı şekilde yaralamıştır (Day, 1991:203).

*Ağustos 1981'de, magazin dergisi "Hustler"de yayınlanan bir makalede yer alan, seksüel tatmini arttıran tehlikeli ve tuhaf tekniği uygulamaya çalışan ondört yaşındaki Teksaslı genç bir okuyucu, kazayla kendini asmıştır (Day, 1991: 203).

Ülkemizde, Radyo Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu ve Yayın Araştırmaları Dairesi tarafından TV'de şiddet konusunda yapılan bir araştırmanın sonuçları çarpıcıdır (Özdiker, 1997:24). Sonuçlara göre okul öncesi (0-6 yaş) ve ilkokul çağında (6-12 yaş) çocuklarda gözlemlenen olumsuz etkilenmeler ve antisosyal davranışlar; fiziksel saldırganlığın artması, televizyonu yakından izlemek, göz bozukluğu kendini izlediği kahramanın yerine koymak ve tehlikeli duruma düşmek, sözel saldırganlığın artması, bozuk kelimelerle konuşmak, ödev yapmamaktadır. Aynı araştırmada; bedensel saldırı korkutma, yıkma-yakma-patlama, çocuklara yönelik tahrip, sözel saldırı, evdeki şiddet, kazalar, soygun-soygun

girişimi, doğal afet, kavga, yangın görüntülerinin çocukları daha çok etkilediği saptanmıştır.

Türkiye’de, medyada yer verilen cinselliğe ilişkin 1992 ve 1993 yılları arasındaki dönemde, kamu ve özel yayıncılık yapan kurumlarda, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunca yaptırılan bir kamuoyu araştırmasına göre;dramatik programlar, film ve televizyon tiyatroları, pembe dizilerde sözlü ve fiziksel cinsellik, şiddet ve suçtan sonra üçüncü sırada yer almaktadır. İçerik analizinde eşcinsel ilişki %58, sevgi sözleri ve görüntüler %35. 9’la yer almış, tam çıplaklık %4. 5, kısmi çıplaklık ise %18. 6 olarak gerçekleşmiştir (Batmaz&Aksoy, 1995:66). Bugün, yayın hayatında olan medya kuruluşlarının sayısı, yayın içeriklerinin tam olarak denetlenemediği düşünülürse, verilerin çok daha yüksek sayılara ulaşacağı açıktır.

Medyanın, yoğun şiddet, cinsellik içeren yayınlarının toplumdaki olası olumsuz etkileri yanında, günümüzde baskı ve çıkar grupları, önceden tahmin edilemeyen etkileri kendi çıkarları için kullanmaktadırlar. Amerika’da ABC’nin yayınladığı “The Day After” filmi, 1983 yılında kırksekiz milyon Amerikalı (%62) tarafından izlenerek rekora ulaşmıştır. İzlenirlik oranını arttıran faktör, bazı baskı gruplarının filmi “siyasi yönden duyarlı bir program” olarak nitelermeleridir. Bu kez sansür çalışmamış ve aleyhte propagandalar sayesinde film fazla sayıda insan tarafından izlenmiştir (Hiebert&Ungurait&Bohn, 1991:579).

Medya, çoğunlukla olumsuz etkileri nedeniyle suçlanır. Tüketiciler üzerindeki olumsuz etkilerine ve antisosyal davranışların ortaya çıkmasında önemli bir etken olmasına rağmen, toplum için

önemli olan, şiddet, kötü davranışların tehlikeleri ve pek çok sosyal konuda güçlü bir eğiticidir. Hiebert ve arkadaşlarına göre, medya beklenenden daha fazla sorumlu bir şekilde antisosyal davranışlarla ilgilenir ve ahlaki dejenerasyonu cesaretlendirebilecek yaklaşımlardan kaçınır (1991:204).

Medyanın şiddet ve seksüel algılamaları değiştirmede önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir. Pekçok ülkede Playboy, Penthouse, Hustler gibi magazinler, video kasetleri serbest satılmaktadır. Uyarıcı alt yazılı veya kırmızı noktalı filmler, show programları izlenmektedir. Yoğun şiddet ve cinsellik taşıyan sahneler bireyleri, özellikle çocukları ve gençleri olumsuz etkileyerek, toplumda saldırgan, acımasız, adalet duygusu gelişmemiş bireylerin sayısının artmasını sonuçlanmaktadır. Çünkü bireylerin gelişmesinde, sosyalleşmesinde en önemli etkenler olan aile, okul, arkadaş çevresi yanına medyada eklenmiştir.

A. B. D'de bazı sosyal bilimciler ve hukukçular, medyanın toplumda suç oranını artırıcı bir etkiye sahip olduğuna işaret ederler. Wilson ve Hermstein'e (1985:337) göre:Ticaret ve siyasetle ilgilenen pek çok kişi medya reklamlarına büyük paralar yatırır. Bu olay medyanın davranışlarımız üzerinde etkisi olmadığına inancımızın yanlışlığını gösterir. Yoksa, milyarlarca dolar reklamcılar tarafından ziyan edilmiş olur.

İnsanın doğasında var olan diğerlerini taklit etmek özelliği nedeniyle, bireylerin gördüklerini bir maymun gibi taklit etmeleri sonucu, medya toplum üzerinde tehlikeli etkilere neden olabilmektedir. Bu özellik "maymun-yapar, maymun görür" teorisi (mankey-do, mankey-see theory) olarak isimlendirilir (De Fleur&

Dennis 1981:358). 1987'de Amerika'da gençler arasında intihar salgını görülmüştür. Bu olay taklitçi davranışlar olarak açıklanmış ve gençlerin intihar haberlerinin diğerlerini tetiklediği, bu nedenle olayın tartışılmasının, bu konuda medyada yayın yapılmasının tehlikeli olacağı vurgulanmıştır (Newsweek, 1987, 03-23-28).

Etkili ve yaygın bir iletişim aracı olarak medyanın yayınları ile toplum ve özellikle çocukların ve gençlerin davranışları üzerinde olumsuz, değer yıkıcı ve tahrip edici olabileceği etik konular, özellikle onun üç ana fonksiyonu ile doğrudan ilişkilidir; haber, eğlence ve reklam.

Haberler

"Kullanılabilecek her olay haberdır" görüşünün yaygınlaştığı günümüz medyasında, geleneksel haber anlayışının yerini, gündemi oyalayan haberler almıştır. Haberlerin içerikleri, genelde toplumdaki bireyler açısından çekici olabilecek, izlenmeyi arttıracak, aslında haber değeri olmayan konularla doldurulmaktadır. Çoğunlukla haberler kentteki şiddet, caddelerdeki silahlı soygunlar veya trafik terörü gibi toplumu olumsuz etkileyebilecek olaylardan oluşmaktadır. Medya kötü haberlerin habercisi olmuştur.

Toplumdaki kötü alışkanlıklara, antisosyal davranışlara ayna tutarak ekrandan yine topluma yansıtırken bireylerin taklit içgüdüsunü gözardı edebilmekte ve antisosyal davranışların artmasına araç olabilmektedir. 1994 yılında bir tüketicinin Pepsi Cola kutusunda iğne bulunduğu iddiasına medyada yer verilmesi sonucu, pek çok Amerikalı tüketici, firma aleyhine sağlıklarının

tehlikeye atıldığı gerekçesi ile dava açarak zengin olmayı hedeflemiştir.

Medya haberciliğinde gazeteciler, kameramanlar ve haber editörleri toplumda antisosyal davranışların artışına yardımcı olmamak için belli bir hikayeye yaklaşımlarının bireyleri suça veya şiddete yönlendirebileceği olasılığını önceden değerlendirmelidir. Televizyon kameraları büyük bir gösteriye yönlendirildiğinde göstericilerin, medyada görünme ve amaçlarını geniş kitlelere ulaştırma olasılığının çok güçlü olduğunun bilinci ile davrandıkları açıkça gözlenir. Wolfsfeld, tarafından yapılan bir araştırmada benzer davranışlar İsrail'de, İntifada eylemlerinde tesbit edilmiştir (1991;50). Protestocular ve teröristler tarafından siyasi rehine olarak kendi mesajlarını taşımaları için gazetecilerin kullanıldıkları 1992 Los Angeles isyanları, 1985'de Beyrut'da TWA Boeing'in kaçırlması olayları (Time, 1992-05-11:27; Time, 1985-07-15:30) konunun önemli örnekleridir. Yaşananlardan çıkartılacak sonuç ise, özellikle şiddet veya terörizm olaylarına ilişkin haberlerin, müstehcen sahnelerin gösterilmesi sırasında yapıldığı gibi özdenetim uygulayarak yayınlanmaları gerektiğidir.

Haberlerin içeriğinin oluşturulması aşamasında, gazetecilerin antisosyal davranışların yardımcısı olabilmelerinin en büyük nedenlerinden biri vatandaş olarak sahip oldukları genel zorunluluklar ve sorumluluklardan çok, kendi görevlerinin önemli olduğuna inanmalarıdır (Day, 1991:206). Ancak, gazeteciler hiçbir zaman kendilerinin yönlendirilmesine izin vermemelidir. Haber konusu çok önemli ve sıcak olsa dahi, daima eleştirileceklerini bilmelidirler.

Eğlence

Medyanın bir işlevide eğlencedir. Her zaman medyanın, eğlenceyi topluma sunuşu açısından toplumdaki antisosyal davranışları etkileyip etkilemediği tartışılır ve medya suçlanır. Toplumdaki şiddet eğilimi ve seksüel sapkınlıklar nedeniyle aslında medyayı suçlamak problemi basitleştirebilir. Pek çok araştırmacı, medyada sunulan eğlenceler kanalı ile topluma, ahlaki doğrular ve yanlışlar konusunda önemli dersler aktarıldığını tesbit etmiştir.

Medyada, akşam yemeği ile uyku saati arasında yayınlanan eğlenceler, insanların zaman geçirmelerine yardımcı olur. Eğlence biraz eğitir, birazda sosyalleştirir. Biz, yabancı kişilere yardım için kendi hayatını tehlikeye atan kahramanları medyada yayınlanan programlarla öğreniriz. Prime time durum komedilerini izleyerek zor durumdaki insanlara veya hastalanan çocuklara nasıl yardım edebileceğimizi, uyuşturucu kullanımının yol açtığı krizlerle veya bağımlılıklarla nasıl ilgileneceğimizi öğreniriz. Şiddet unsurunun varolduğu programların yayınlanmasında yazar veya yapımcının istediği şiddeti öğretmek olmayabilir. Aslında gösterilen şiddet olayları konusundaki temel endişe, dramatize edilen olayların, insanları aynı sahneleri taklide özendirmesidir. Psikiyatristler, bir filmdeki silahlı soygun sahnesinin bireyler için teşvik edici olabileceğini kabul ederler. Bu nedenle senaryo yazarları ve yapımcılar bazı sahnelerin bireyleri etkileyebileceğini düşünmelidir (Elliot, 1986:66-67).

Televizyon ve şiddet konusundaki araştırmalar, video kasetleri ile taşınan şiddet konusundaki araştırmalardan daha

eskidir. Ancak, 1984-1985 yıllarında, ABD ve İngiltere’de yapılan araştırmalardan sonra açıklanan sonuçlara göre;her yaştaki çocuk için korku filmleri favoridir ve videoyu televizyona tercih etmektedirler. Videonun, beğendikleri sahneyi veya filmin tamamını defalarca seyretme olanağını sağlaması ise tercihin esas nedeni olarak tesbit edilmiştir (Barlow&Hill, 1985:121, 145, 153).

Şiddet ile büyüyen bir çocuk şiddet üretmeye hazırdır. Şiddetin, cinselliğin, çocukların ve gençlerin ahlaki gelişimi yönünden çok açık bir tehlike oluşturduğu İngiliz psikiyatristler, pediatristler ve eğitimcilerden oluşturulan bir komisyonun araştırmalarının sonucunda açıkladıkları raporda da yer almaktadır. Hazırlanan rapora göre;medyadan aktarılan şiddet ve cinsellik, insan doğasındaki içgüdüye hitap etmekte ve sadistik duyguları yükselterek, acıdan zevk alınmasını sonuçlamaktadır. Ayrıca, izleyiciler, acıya karşı duyarlılıklarını yitirebilmekte, toplumda antisosyal davranışlara ve ızdıraba yol açmaktadır. En basit düzeyde bu araştırma ile ulaşılan sonuç ise, güçlü bir ahlak öğretmeni olabilme özelliğini de taşıyan çağdaş medya eğlencelerinin, şiddet ve cinsellik ile doldurulması durumunda, antisosyal davranışların ortaya çıkmasında etkin olduğu, genç izleyicilerin gelişme ve davranışları üzerinde ters etki yarattığıdır. (Barlow&Hill, 1985:156-157).

Günümüzde artan bir kabul ile şiddet ve seks kombinasyonunu çekici hale getiren bir medya kültürü yaratıldığı gerçeği, bu alanda yapılan araştırma sonuçlarının ortak paydasını oluşturmaktadır.

Medya eğlencelerinin toplumsal ve bireysel değerlerin şekillenmesinde güçlü bir role sahip olduğu kabul edilir. 1989 yılında Time'da yer verilen, kırsal çevreden deneklerin seçildiği ve yirmiiki yıl sürdürülen bir araştırmada yer alan tesbitler ve sonuçlar çarpıcıdır. Çocukların, 16 yaşına kadar yaklaşık ikiyüzbin şiddet sahnesi, ki bu sayının otuzüçbini cinayet sahnesidir, izledikleri tesbit edilmiştir. Ayrıca, yedi yaşında çok fazla miktarda televizyonda şiddet izleyen çocukların, ondokuz yaş ve sonrası agresif davranışlar gösterdikleri, otuz yaşında ve sonraki yıllarda ise şiddeti, ailelerine yönelttikleri, suç işledikleri veya trafik terörüne karıştıkları saptanmıştır (Time, 1989-06-12:56-62).

Medyada, çocuk programlarında yer alan çizgi filmlerde şiddet öğesinin veya değişik görüntülerde yaratılan kimliklerin, kahramanların, okul öncesi veya sonrası yaştaki çocuklar üzerinde olumsuz etkisi ile antisosyal davranışlara neden oldukları konularında çok fazla kanıt vardır. Günümüzde çocuklar anne ve babayı örnek alma yerine dizilerdeki kahramanlara özenmekte ve taklit etmektedirler. Çok fazla şiddet ve seks içeren yayınların yetişkinlerde dahi agresif davranışlara seksüel bozukluklara yol açtığı, bu tür yayınları izleyen gençler ve çocuklarda ise tahribatın daha büyük olduğu konusunda, araştırmalara dayalı bulgular vardır. Pornografi, ülkemizde olduğu gibi pek çok ülkede, anayasalarda gösterilen sınırlar içinde ceza kanunları ile yasaklanmış ve çocuk pornografisi çekimi ve dağıtımı önlenmiştir. Bu yasaklarla, rol verilen çocukları, diğer çocukları ve toplumsal değerleri korumanın amaçlandığı görülmektedir. Pornografi konusu, kadınlara yönelik zararları açısından da tartışılmaktadır.

Kanada Temyiz Mahkemesi, pornografinin belli bir biçimde sunulması ile kadınların rencide edilmesinin kadın haklarına aykırı olduğuna, bu konuda bilimsel kanıtlara gerek olmadığına, var olan çağdaş ahlak anlayışına göre karar verilebileceğine işaret etmiştir. ABD mahkemeleri, pornografik yayınların ve materyallerin anayasanın birinci maddesindeki korumadan yararlanamayacağını kabul etmiştir (Rooyen, 1994:141).

Şiddet, seks ve pornografi karışımı sahnelerin yayınlanması konusunda medyanın topluma karşı etik bir sorumluluğu vardır. Medya, bilinçli olarak konuya yaklaşır ve bu tür görüntüleri sorumluluk duygusu ile yayınlamaz ise yasal sınırlamalara da gerek kalmayacağı açıktır. Medya uygulayıcıları, özellikle şiddet ve cinsellik konularında etik sorumlulukları gereği aşağıdaki soruları kendilerine sormalıdır:

*Yayınlanacak programın, özellikle çocukların ve gençlerin davranışları üzerinde olumsuz etkisi olabilir mi ve bu onların agresifliğini artırır mı, ruhsal ve fiziksel gelişimlerini etkileyebilir mi?

*Pornografi ve seks sahneleri, antisosyal davranışların herhangi bir biçimine yol açar mı;örneğin tecavüz olaylarını artırır mı?

*Medyada yayınlanacak bir silahlı soygun veya cinayet sahnesi, çocukların ve gençlerin bu olayı macera olarak görmesi sonucu, doğru ile yanlış arasındaki ahlaki ayırımı yapmalarını önleyebilir mi?

Medyanın kendini sorgulamaması, misyonunun gereği olan kamu hizmeti anlayışı ile yayıncılık yapması olanağını kaldırır. Eğlence adına gerçekleştirdiği yayınları ile topluma taşıyacağı

zararlı etkileri durduracak etkin önlemler; mataryellerin sınıflandırılması, uyarıcı etiket uygulamasının yaygınlaştırılması, anne ve baba denetimi, soruna kamuoyunun dikkatini çekmek için yapılan kampanyalar ve nihayet yasal yaptırımlardır. Time'da 1989 yılında yayınlanan, başkan yardımcısının eşi Tipper Gore'un, özellikle rock müziğinin 13-19 yaş grubu üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle uyarıcı etiketlere gereksinim konusunda düzenlediği kampanya etkili olmuş ve etiketlerin ne derece etkin olduğu tartışmaları başlamıştır. (1989, 06-12:60) Bu konuda, muhtemel etkilere ilişkin teorilerden birincisi olan yasak meyve teorisine göre (forbidden-fruit theory), uyarıcı işaretler, bilgi veren etiketler ürünün cazibesini artırır. Diğer teori olan çürük meyve teorisine (tainted-fruit theory) göre ise, uyarıcı etiketler gençlere yönelik etkili bir önlem olarak kabul edilmelidir ve yaratılan huzursuzluk, rahatsızlık sonucu ürün daha az cazip hale gelir (Christenson, 1992:106). 1992 yılında Christenson, Oregon'de 145 öğreniyeye anket uygulayarak teorileri test etmiştir. Sonuçlara göre, çocukların %62'si uyarıcı işaretlerin tercihlerini etkilemeyeceğini, %22'si izleme ve dinleme isteğini arttıracığını, %16'si etkileneceklerini söylemiştir (1992:106). Diğer bir deyişle bu grup yasak meyve teorisini benimsememiş görünmektedir.

Reklam

Eğlence ve haber programları kadar, medyanın davranışları etkileyebileceği diğer bir alan reklamlardır.

Reklamın satışı arttırmak, bir fikre veya ürüne rağbet sağlayarak maddi veya manevi çıkar sağlamak için tüketiciyi ikna

amacına yönelik olması açısından, amaç tartışılmakla birlikte hiçbir medya uygulayıcısı şiddete yol göstermek veya illegalliği arttırmak ile suçlanmak istemez.

Genel olarak hangi çeşit reklamların yazılı ve elektronik basında yayınlanabileceği konusunda medyada, bir uzlaşma olduğu kabul edilir (Day, 1991:211). Ayrıca medya kurumları bu konuda etik ilkelere bağlıdır. Reklamların, bireylerin değerleri ve davranışları üzerinde bir etkiye sahip olduğu sonucu, bu alanda sorumluluk yüklenenlerin bilinçli davranmalarını gerektirir. Özelde televizyon reklamlarının genelde tüm medyada yer verilen reklamların değişik yaş gruplarındaki çocuklar üzerindeki etkileri değişiktir. Yaş büyüdükçe etki oranı azalmaktadır. Kuvvetli bir mal alma isteği, çocuklarda yetişkinlerden daha hızlı reklamlar aracılığıyla oluşmaktadır. Birçok araştırmaya göre çocuklarda reklamların etkisi, tüketim, şiddet alkol ve sigara, beslenme alışkanlıkları, sınıf ve ırk ayrımı konularına bakışların bağlı olarak değer ve davranışları etkileme şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Medya, tüketicileri olumlu veya olumsuz etkileyebileceği gibi, toplumda antisosyal davranışların ortaya çıkmasında da önemli bir role sahiptir. Bu davranışların ortaya çıkabileceği varsayımı ile medya uygulayıcılarının sorumluluk bilinci ile yaklaşmaları gereken üç alan; haber, eğlence ve reklamlardır.

Tüm bilimsel araştırmalar, yoğun şiddetin, pornografinin, seks ve şiddet karışımı sahnelerin bireylerin, özellikle çocukların ve gençlerin, davranışları üzerinde zararlı bir etkiye sahip

olabileceğine hemen veya zamanla bu etkilerin antisosyal davranışları sonuçlayabileceğine işaret etmektedir.

Medyanın, antisosyal davranışları ortaya çıkmasına yardımcı olma suçlamalarından arınabilmesi için; toplumun olumsuz olaylara ilgisi var ve haber olarak kabul ediyor, düşüncesinden, toplumda var olan kötü alışkanlıklara ve antisosyal davranışlara ayna tutuyoruz savunmasından toplumsal yarar açısından vazgeçmesi gerekir. Kötü, gerçek olduğunda veya acı, gerçek olduğunda, kötü ve acı, drama kalıcılışacaktır. Medya uygulayıcıları konuya bilinçli yaklaşırsa, bazen sıcak haber vermedikleri veya yetersiz haber verdikleri veya eğlencenin cazip olmadığı nedenleri ile kamunun güvenini ve inancını sarsabilir. Ancak bu etki mutlaka kısa süreli olacaktır ve sorumlu yayıncılık anlayışı, uzun dönemde kamu hizmeti yayıncılığı anlayışının kurumsallaşmasına katkı sağlayacaktır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de medyayı dikkatle izleyerek gündemini belirleyen geniş bir okuyucu-izleyici kitlesi vardır. Diğer taraftan medya yasal rejimimizin temelini oluşturan, 3984 sayılı Radyo-Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki kanunda yer alan yaptırımların içerikleri, uygulama biçimlerine ilişkin tartışmalar sürmektedir. Amaç, yayıncıların daha saygın ve inanılır olma sorumluluğunu taşımalarını sağlamak ve meslek ahlakına bağlılıklarını kurumsallaştırmak ise, Türkiye'de de medya alanında diğer ülkelerde yapılan araştırmalar ve gelişmeler izlenmeli, tartışılmalı ve uygun önlemler tesbit edilmelidir.

Kaynakça

- Aziz, A. (1974). Görsel İşitsel Haberleşme araçlarının Çocuk ve Gençliğe etkisi. Ankara. A. Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Basın Yayın YükOk.
- Barlow, G&Hill, A. (1985). Video violence and children. London: Hodder&Stoughton.
- Batmaz, V. &Aksoy, A. (1995). Türkiye'de Televizyon ve Aile (Elektronik Hane). Ankara Pan Ajans iletişim ve Araştırma, Başbakanlık Ankara. Aile Araştırma Kurumu.
- Christenson, P. (1992). The effect of parental advisory labels on adolescent preferences. Journal of Communication, 42(1)
- Day, L. A, (1991). Ethics in media communications:cases and controversies. Belmont, California:Wadsworth.
- De Fleur, M. L&Dennis, E. E. (1981). Understanding mass communication. Boston:Houghton Mifflin.
- Elliot, D. (1986). Mass Media Ethics. In. Wells, A. , ed. (1986). Mass media and society, Boston:DC Heath.
- Hiebert, R. E. , Ungurait, D. F&Bohn, T. W. (1991). Mass media VI-an introduction to modern communitacation. NewYork: Longman.
- Newsweek, 1987-03-23:28
- Özdiker C. , (1997). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Anketlerine göre: TV'de şiddet istenmiyor-Yayınlarda ilke, değer ve haklara saygı isteniyor-RTÜK uygulamaları "olumlu"RTÜK iletişim. 1997 Ağustos-Eylül.

-Rooyen, J. C. W. , (1994). Should the media have an ethical duty beyond its legal duties?. *Ecquid Novi*. 1994 Vol 15(1).

-“Sex, kids and family Hour- A three Part Study of Sexual Content on television”, <http://www.dnai.com/-children/media/FAMHOUR.htm/>

- Time, 1985-07-15.

- Time, 1986-06-12.

- Time, 1989-06-12.

- Time, 1992-05-12

-Turam, E. 1994. *Medyanın Siyasi Hayata Etkileri*:Ankara. Bilim Yayınları.

-Wilson, . Q&Hermstein, R. J. (1985). *Crime and human nature*. NewYork:Simon&Schuster.

-Wolfsfeld, G. (1991). *Media, protest, and political violence*, *Journalism Monographs*, 12.